

Dr. Öğr. Üyesi Sinem ÇELİK*

ÖZET

Avrupa Birliği (AB) ilk etapta Avrupalı devletlerin ekonomik hedefler doğrultusunda bir araya gelmesiyle kurulan ve zaman içinde siyasi süreçleri de içeren kapsamlı bir entegrasyona dönüşme amacı taşıyan bir topluluktur. Entegrasyon sürecinin bir parçası olan genişleme dalgalarıyla hâlihazırda 27 üyesi bulunan AB, uluslararası siyasette birçok alanda belirleyici aktörlerden biri haline gelmiştir. AB özellikle beşinci genişleme dalgası ile birlikte Ukrayna’nın komşularını da Birliğe dâhil edecek şekilde coğrafi anlamda ciddi bir genişleme göstermiştir. Söz konusu Doğu genişlemesi, AB’yi 2014 yılı itibariyle önemli bir sorun haline gelen Ukrayna Krizi’nden fazlasıyla etkilenir hale getirmiştir. AB açısından bu kriz, Rusya’nın Şubat 2022’de Ukrayna’yı işgaliyle beraber yeni bir boyut kazanmıştır. Birliğin barış içinde genişleme döneminin son bulması, Avrupa güvenlik ekosisteminin yeniden şekillenmesi ve entegrasyonun güvenliğini tehdit eden bu zorlu süreçten tüm olumsuzluklara rağmen güçlenerek çıkması başta olmak üzere yeni gelişmelerin muhtemel olduğu bir sürece geçilmiştir. Bu noktada, Birliğin karar alma mekanizmalarının güçlenmesi, kıtadaki aşırı sağ grupların etkisinin azalması, üye devletlerin AB’ye daha fazla entegre olması, Rusya doğalgazına bağımlılığı azaltacak alternatif yolların zorlanması ve NATO şemsiyesi altında daha etkili bir güvenlik paradigmasının oluşturulması noktasında savunma harcamalarının artırılması gibi pek çok gelişmenin gündeme gelmesi olası görülmektedir. Bu çalışma, Rusya’nın Ukrayna’yı işgal etmesiyle birlikte AB entegrasyonu için yeni bir dönemin başlayacağı savından hareketle, işgalin entegrasyon açısından barındırdığı tehdit ve fırsatları incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: AB Entegrasyonu, NATO, Rusya, Ukrayna.

2022 RUSSIA’S INVASION OF UKRAINE: A NEW ERA FOR EU INTEGRATION**ABSTRACT**

The European Union (EU) is a community that was initially established by the coming together of European states in line with economic goals and aims to transform into a comprehensive integration that includes political processes over time. The EU, which currently has 27 members, has become one of the major actors in many spheres of international politics as a result of the enlargement waves that are part of the integration process. Especially with the fifth enlargement wave, the EU has expanded geographically to include Ukraine’s neighbors into the Union. With this Eastern enlargement, the EU has become highly affected by the Ukraine Crisis, which has made an important problem as of 2014. For the EU, this crisis has gained a new dimension with the Russian invasion of Ukraine in February 2022. The process in which new developments are likely, especially the end of the period of peaceful enlargement of the Union, the reshaping of the European security ecosystem, and despite all the negativities, the strengthening of EU integration in this challenging process that threatens security, has begun. At this point, it seems likely that many developments such as strengthening the Union’s decision-making mechanisms, decreasing the influence of far-right groups in the continent, being greater integration of member states into the EU, forcing alternative ways to reduce dependence on Russian natural gas, and increasing defense expenditures to create a more effective security paradigm under the security umbrella provided by NATO. This study aims to examine the threats and opportunities of the invasion in terms of integration, with reference to argument that a new era will begin for EU integration with Russia’s invasion of Ukraine.

Keywords: EU Integration, NATO, Russia, Ukraine.

* Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, sinem.tan@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9072-7542.

1. Giriş

II. Dünya Savaşı'nın bitişinin ardından, Avrupa ülkeleri özellikle barış, istikrar ve ekonomik büyüme çerçevesinde entegre olmaya başlamış ve bu entegrasyonlarını giderek derinleştirmeye çalışmışlardır. AB adı altında bir birlik haline gelen Avrupalı üye devletler, başlangıçta bir ekonomik topluluk olarak kurulan Birliğe zaman içinde daha fazla karar alma yetkisi sundukça, otoritelerini de istikrarlı olarak genişletmiş ve güçlendirmişlerdir. Avrupa'da ekonomik ve politik bir istikrar unsuru olarak görülen AB'nin izlediği genişleme politikasının, Birliğin uluslararası sahada etkinliğini artırdığını, entegrasyon sürecini güçlendirdiğini ve küresel anlamda etki alanını genişlettiğini söylemek mümkündür. Birliğin uluslararası siyasette edindiği yer, AB'nin uluslararası ilişkiler noktasında taşıdığı önemin en belirgin kanıtı olarak görülebilir. Nitekim Birlik, savunduğu normatif değerler, üçüncü dünya ülkelerine sunduğu insani yardımlar, uluslararası ticarete sahip olduğu tartışmasız güç ve çatışma çözümünde üstlendiği arabulucu roller sayesinde uluslararası siyasette etkinliği olan çoğu ülke için göz ardı edilmesi zor bir topluluk olarak kabul edilmektedir. Avrupa entegrasyonunun kurumsal yapısının temsili olan AB, büyük oranda Avrupa kıtasını bütünleştirerek, bölgesel anlamda istikrar, barış ve refaha ciddi katkılar sunmakta olup, bu özelliğiyle örnek bir bölgesel entegrasyon sürecini temsil etmektedir.

Çok taraflılığın kapsayıcı bir anlayışın ürünü olduğunu düşünen AB; Rusya, Çin, ABD ve Kanada gibi uluslararası siyasette önemli bir konumda bulunan devletlerle savunma, güvenlik, insan hakları, çevre ve eğitim gibi alanlarda stratejik ilişkiler sürdürmektedir. AB'nin bu çok yönlü anlayışı çevresinde dünyada meydana gelen gelişmelere karşı seyirci kalması beklenemez. Birliğin kendi istikrarı, güvenliği ve entegrasyonunun geleceği mevzu bahis olduğunda ise AB'nin olayları değerlendirme biçimi, attığı adımlar, yürüttüğü politikalar ve uyguladığı yaptırımlar daha kapsamlı ve aciliyet arz eden bir hal almaktadır. Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi, AB güvenliliği ve istikrarı açısından önemli bir tehdit olarak görülmektedir. Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik gerçekleştirdiği açık saldırıyla birlikte Avrupa kıtasında bir kez daha savaş trajedisi patlak vermiştir. Beklenenin aksine AB, fikir ayrılıkları yaşamadan, tereddütleri ortadan kaldırarak hızlı bir reaksiyon göstermiş, Ukrayna'ya destek verme noktasında rekor bir hızla hareket etmiştir. Birlik, Rusya Merkez Bankası varlıklarının dondurulması, önemli Rus bankalarının SWIFT sisteminden çıkarılması gibi yaptırımlar uygulamış ve ilk defa 500 milyon Euro ile Rusya'nın işgaline uğrayan Ukrayna'ya askeri teçhizat temin eden AB üyesi ülkeleri desteklemiştir. Bu hızlı reaksiyonun en önemli sebepleri arasında Ukrayna'nın AB açısından taşıdığı stratejik önem yer almaktadır. Ukrayna'nın Rusya tarafından işgal edilmesi demek, AB entegrasyonunun, güvenliğinin ve istikrarının sıkıntıya girmesi ve dolayısıyla Birliğin kıtadaki varlığı açısından bir tehdit oluşması anlamını taşımaktadır.

Bu çalışma, Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle patlak veren Rusya- Ukrayna Savaşı'nın AB entegrasyonuna nasıl etki edeceğini ve onu nasıl dönüştüreceğini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada ilk olarak AB entegrasyon süreci, Birlik düşüncesinin fikri temellerinden siyasi entegrasyona uzanan bir perspektifte ele alınmıştır. İkinci olarak, 2014'te başlayan ve günümüzdeki sürece uzanan Ukrayna Krizi genel hatlarıyla incelenmiş ve bu krizin savaşa evrilmesine yol açan gelişmeler ışığında hâlihazırdaki Rusya- Ukrayna Savaşı değerlendirmeye alınmıştır. Son olarak, Rusya'nın Ukrayna işgalinin AB entegrasyonu açısından ne gibi tehditler ya da fırsatlar barındırdığı ve entegrasyon sürecinin nasıl bir dönüşüm yaşayabileceği üzerinde durulmuştur.

2. AB Entegrasyon Süreci

AB kurulduğu andan günümüze kadar hem kapsadığı alan hem de kurumları itibariyle değişim ve dönüşüme uğrayarak sürekli gelişim içinde olmuş ve 2021 yılında Brexit sürecinin tamamlanmasıyla ülke sayısını 27 olarak güncellemiştir. Gerçek bir siyasi hedef haline gelmeden önce, Avrupa'nın birleşmesi fikri yalnızca felsefeci ve düşünürlerin akıllarındaki bir hayalden ibaret olmuştur. Ancak 20. yüzyılın ilk yarısında kıtayı harap eden korkunç savaşlar sebebiyle bu hayallerin gerçek olabilme durumu ortadan kalkmıştır. Her şeye rağmen özellikle II. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da nefret ve düşmanlığa bir son verip kalıcı bir barış için gerekli koşulları yaratmaya kararlı olan Robert Schman, Konrad Adenauer, Jean Monnet, Winston Churchill ve Alcide de Gasperi halklarını yeni bir döneme ikna etmeye koyulmuştur (McNeill, 1986: 62-64; Fontaine, 2014: 5).

Entegrasyon doğrultusunda atılan adımlar üç temel fikirden kaynaklanmıştır. Bunlardan ilki, dünya sahnesinin merkezindeki konumunu savaş ve çatışmalar neticesinde kaybeden Avrupalı devletlerin kendi güçsüzlüğünün farkına varması olmuştur. Yeni bir askeri çatışma ihtimalinin tamamen ortadan kaldırılmasının elzem olduğu doğrultusundaki düşünce de birliğin kurulması yönündeki çabalarda etkili olan ikinci husustur. Bu üç temel fikirden sonuncusu ise, uluslararası ilişkilerin daha düzenli ve etkili bir şekilde yürütüleceğine, daha adil ve özgür bir dünya oluşturulmasına duyulan inanç olmuştur (Şahin, 2000: 43-44).

II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da ortaya atılan entegrasyon fikirlerinin neredeyse hepsinde Jean Monnet'in katkılarını görmek mümkündür. Avrupa Kömür Çelik Topluluğu fikrinin geliştirilmesinde merkezi bir rol oynayan Monnet, AB entegrasyonunun fikir babası olarak anılmaktadır. Batı Avrupa'da devletlerin ortak çıkarlarına dayanan ve bütün ülkeler arasında eşitliği ve hukukun üstünlüğünü garanti eden antlaşmalar üzerine kurulmuş yeni ve dinamik yapılar oluşturulması fikri Robert Schuman tarafından ilan edilse de özde Monnet tarafından geliştirilmiştir (Fontaine, 2014: 5; Özdemir, 2015: 176-177).

Schuman, Monnet'in fikirleri temelinde şekillenen bir plan doğrultusunda 9 Mayıs 1950'de bir Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kurulmasını teklif etmiştir. Plana göre; yeni bir Avrupa barışının kurulmasına yardımcı olabilecek bir ulusüstü otoritenin kurulması adına Fransa'nın ulusal egemenlik araçlarının bir kısmından vazgeçmesi gerekmektedir (Gillingham, 1991: 231). Radikal bir taslak olan bu plan doğrultusunda 1950'de Altılar grubu (Batı Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) hükümetleri tarafından müzakerelere başlanmıştır. Çoğu kez kopuşun eşiğine gelen tartışmalara rağmen nihayetinde 18 Nisan 1951'de imzalanan Paris Antlaşması ile birlikte Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuştur. Bu, Avrupa içi ekonomik ilişkiler kurmanın ilk adımı olmuştur (McCormick, 2015: 85).

Avrupa entegrasyonu için bir ilk adım olarak görülen AKÇT'nin kapsam olarak kısıtlı olması nedeniyle altı AKÇT üyesi ülke bir ortak pazarın kurulması noktasına odaklanmışlardır. 25 Mart 1957 tarihli Roma Antlaşması ile insanların, malların, sermaye ve hizmetlerin serbestçe dolaşabileceği bir Avrupa pazarı yaratmayı amaç edinen Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmuştur (Middelaar, 2014: 206-207). Roma Antlaşması, AET'nin ana organlarını ve kurumsal yapısını ortaya çıkarmış, ortaya konan hedefler ve oluşturulan kurumsal yapının yanında gelişime açık bir oluşum da yaratmıştır. Topluluğun gelişime açık olduğunu gösteren en somut madde olan 235. madde, yeni politika alanları ve yeni yetkiler yaratılabilmesi hususunda Topluluğun önünü açmıştır (Özdemir, 2015: 194). 1960'larda özellikle tarım ve ticaret alanlarında

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

ortak politikalar uygulanmaya konmuştur. Ancak yine de, 1960'lar boyunca AET üyesi devletler ortak pazar önündeki gümrük vergileri dâhil tüm engelleri kaldırmadıkları için entegrasyonun önemli bir aşaması olan ortak pazar konusunda istenen şekilde ilerleme sağlayamamışlardır (McCormick, 2015: 89).

1965 yılında imzalanıp 1967'de yürürlüğe giren "Füzyon Antlaşması" ile AKÇT, EURATOM ve AET organları tek bir çatı altında birleştirilerek Avrupa Topluluğu (AT) kurulmuştur. 1968 yılında altı ülke arasında gümrük vergilerinin de kaldırılmasıyla AT başarı grafiği hızla yükselme eğilimine girmiştir. Diğer bir ifadeyle AKÇT, EURATOM ve AET antlaşmalarında amaç olarak belirlenen ekonomik hedefler hızlı bir biçimde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Mor, 2010: 510; Fontaine, 2014: 11). 1970 yılına gelindiğinde Avrupa entegrasyonu için yeni bir açılım olarak değerlendirilen Avrupa Siyasal İşbirliği Antlaşması (ASİA) imzalanmıştır. ASİA, temel olarak üye ülkeleri belirli bir taahhüde sokmadan, sürekli şekilde görüşmelerde bulunup, fikir alışverişi gerçekleştirmek suretiyle dış politika çerçevesinde ortak tutum geliştirmeyi ve işbirliği sağlamayı amaçlamıştır (Mor, 2010: 511).

1973 yılında ilk genişleme dalgası yaşanmış, Danimarka, İrlanda ve üyelik başvurusu Charles de Gaulle tarafından iki kez (1963,1967) veto edilen İngiltere AET'ye üye olmuştur. İlk genişleme dalgası, genişleme sürecinin sorunsuz işlemediğini ve krizler eşliğiyle devam ettiğini göstermiştir. Tüm sorunlara rağmen önemli olan nokta, ulus-üstü entegrasyon seçeneğinin artık Avrupa'da genel kabul görmeye başlaması ve bu durumun da genişleme politikası olarak Avrupa topluluklarını yansımasıdır. Bu başlangıçla birlikte ilerleyen dönemde artık üye sayısı istikrarlı bir biçimde artmaya devam etmiştir (Özdemir, 2015: 283). Avrupa entegrasyon sürecinde 1973 petrol krizinin etkisiyle başlayan ve 1970'li yılların sonlarına kadar süren duraklamanın ardından, 1981 yılında Yunanistan da AET'ye üye olmuş, böylelikle AET ikinci genişlemesini yaşamıştır (Mor, 2010: 512).

İkinci genişlemenin ardından 1986 yılında İspanya ve Portekiz de Topluluğa katılmıştır. Aynı yıl imzalanan ve 1987'de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi Antlaşması, Avrupa entegrasyon süreci açısından büyük önem taşımaktadır. Ekonomik anlamda Avrupa iç pazarını kurma amacıyla olan antlaşma, entegrasyon sürecinin kayda değer kilometre taşlarından biri niteliğindedir. Antlaşma ile kurulması amaçlanan söz konusu iç pazar, her türden mal, sermaye, emek ve hizmetlerin herhangi bir engelle karşılaşmadan, tüm üye ülke pazarlarında serbest bir biçimde hareket edebildiği entegre olmuş tek bir pazarı oluşturmayı temel hedef edinmiştir. Avrupa Tek Senedi, para politikası, sosyal politikalar, çevre politikası, ekonomik ve sosyal uyum politikası ve dış politikada uyum ile tek pazarın 1992 yılında tamamlanmasını ve Ekonomik ve Parasal Birliğe geçişi öngörmüştür (Dedeoğlu, 2003: 56).

1989'da Berlin Duvarı'nın çökmesiyle Soğuk Savaş döneminin sona ermesi, Topluluğun küresel çapta kendisini ortaya koymasının aciliyetini göstermiştir (McCormick, 2015: 109). AT'yi AB'ye dönüştüren süreç 1990'ların başında başlamıştır. Giderek daha fazla konuda ortaklık kurulması sonucunda, "Birlik" aşamasına geçilmesi bir gereklilik haline gelmiştir. Aynı zamanda Avrupa entegrasyon sürecini gerekli kılan dış tehdit olan SSCB'nin yıkılması ve buna bağlı olarak uluslararası sistemde iki bloklu yapının ortadan kalkması da bu gereklilikte etkili olan bir husus olmuştur. Nitekim SSCB'nin yıkılışı "istikrarsızlık" başlığı altında yeni ve daha kapsamlı bir tehdit ortaya çıkarmıştır. İçsel ve dışsal konjonktür ile ABD'nin sistemde artan ağırlığı, üye ülkelerin birlik olgusuna yönelik yaklaşımlarını çeşitlendirmelerini beraberinde getirmiştir (Dedeoğlu, 2003: 57).

...

(akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa entegrasyon süreci farklı bir boyut kazanmış ve 1992 yılında Maastricht Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile tek bir Avrupa para birimi planı onaylanmış, ortak bir dış politika izlenmesinin önemi yeniden vurgulanmış ve Topluluğun adı Avrupa Birliği olarak değişmiştir. Artık Topluluk daha geniş bir tabanı olan AB'nin bir parçası olacaktır (Fontaine, 2014: 12; McCormick, 2015: 109).

Temel olarak AB'yi kurmayı amaçlayan bir antlaşma olarak hazırlanan 1992 Maastricht Antlaşması çerçevesinde Birlik üç sütun üzerine inşa edilecektir. Bunlar; 1) Avrupa Toplulukları Sütunu, 2) Ortak Adalet ve İçişleri Sütunu 3) Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası Sütunu şeklindedir. Söz konusu üç sütun üzerine inşa edilen AB çatısı altında, 1951'de AKÇT ile ilk adımı atılan Avrupa entegrasyon sürecinin tamamlanması tasarlanmıştır. Maastricht Antlaşması sonrası, Avrupa entegrasyon sürecinde derinleşmeye ilişkin, coğrafi anlamda bütünleşmeyi tamamlayıcı genişleme adımlarının atıldığı görülmektedir. 1995 yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç ile yapılan katılım antlaşması sonucu AB üye sayısı on beşe çıkmıştır (Mor, 2010: 520-521). Bu genişleme dalgası, AB'nin Soğuk Savaş döneminde tarafsızlık politikaları ile bilinen ülkeleri kendi tarafına çekmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu genişlemenin Avrupa'yı bütünleştirme noktasında atılan önemli bir adım olduğunu söylemek mümkündür. Bir sonraki adım Soğuk Savaş'ta karşı tarafı oluşturan Doğu Avrupa'nın kazanılması olacaktır. (Özdemir, 2015: 289).

Maastricht'e tamamlanmamış organizasyonel değişikliklere yönelik olarak 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ve 2003 yılında yürürlüğe giren Nice Antlaşması ile kurumsal yapı ve işleyişe ilişkin entegrasyon sürecini şekillendiren birtakım değişimler gerçekleşmiştir (McCormick, 2015: 151). 2004 yılına gelindiğinde ise AB'nin beşinci genişlemesi yaşanmış ve Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya 2004'te, Bulgaristan ve Romanya ise 2007 yılında AB'ye üye olmuştur. Bu genişlemeyle birlikte AB'nin üye sayısı 27'ye çıkmıştır. Böylelikle yeni bir dönem başlamış, ekonomik olarak diğer ülkelere göre daha düşük refah seviyesine, siyasi olarak sığ demokratik deneyimlere sahip çok sayıda aday ülke, üyelik kriterleri temelinde nesnel bir takip sistemini (ilerleme raporları, katılım ortaklığı belgesi, üyelik kriterleri vb.) gerekli kılmıştır.

Ekim 2007'de, AB'ye üye söz konusu 27 ülkenin devlet ve hükümet başkanları Lizbon'da bir araya gelmiş ve "Reform Antlaşması" adıyla anılan bir metin üzerinde mutabık kalmışlardır (Mor, 2010: 530). Lizbon Antlaşması, özellikle siyasal anlamda AB'yi daha bütünleşmiş bir hale getirmiştir. 2000'li yıllardan beri tartışılan AB'nin geleceği ve dışarıdan bakıldığında daha bütünleşmiş olarak görülmesini sağlamak amacıyla tartışma konusu olan uygulamaların çoğu Lizbon Antlaşması ile hayata geçirilmiştir. Özellikle dış politikada görünürlüğü artırmak ve AB kimliğini daha somutlaştırmak için AB Başkanlığı ve Yüksek Temsilcilik görevinin oluşturulması buna örnek verilebilir (Özdemir, 2015: 326).

Entegrasyonun kapsamı ve etkileri giderek gelişip güçlendikçe AB'ye katılım başvuruları da daha karmaşık ve üyelik bekleyen ülkelerden daha fazla şeyin talep edildiği bir yapıya dönüşmüştür (McCormick, 2015: 193). AB'nin beşinci genişlemesinden bu yana Birlik bünyesine kattığı tek ülke Hırvatistan (2013) olmuştur. Günümüz itibarıyla Birliğe aday ülkeler Türkiye, Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Arnavutluk iken potansiyel aday ülkeler Bosna- Hersek ve Kosova'dır. Birliğin genişleme sürecinin eskiye nazaran artık çok daha zor olduğu açıktır. Çünkü AB kendi içinde de birçok sorunla boğuşmaktadır. Özellikle son dönemde AB, Orta Doğu ve Afrika'dan gelen göçmen

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

ve mülteci akını, 2008 küresel mali krizi, Brexit süreci, Covid-19 salgını ve Rusya- Ukrayna Savaşı da dâhil olmak üzere bütünleşmesini ve uyumunu test eden bir dizi krizle baş etmeye çalışmaktadır (McBride, 2020). Ayrıca bünyesindeki ülkelerde yaşanan azınlık sorunları da giderek Birlik entegrasyonunu olumsuz yönde etkileyebilecek bir boyut kazanmaya da başlamıştır. Ancak yine de AB kurulduğu günden beri dünyada meydana gelen gelişmelerde kayda değer etkisi bulunan, dünya siyasetinde ağırlığını giderek arttırmaya odaklanan ve uluslararası meselelerde önemli bir yer teşkil eden tartışmasız bir güç olarak varlığını sürdürmektedir.

3. Ukrayna Krizi ve Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali

Ukrayna ve Rusya 70 yıldan fazla bir süredir aynı devletin (SSCB) parçalarıydı. Ortak tarih, bir noktaya kadar ilişkilerin gelişmesi üzerinde etkili oldu. 1991 yılında SSCB'nin yıkılmasıyla bağımsız olan iki devlet arasında Ukrayna her zaman Rusya'nın küçük kardeşi ve onun etki alanı olarak algılanmıştır (Kappeler, 2014: 111). Ukrayna söz konusu algıların varlığına rağmen, bağımsızlığını kazandığından beri dış politikasının yönünü belirlemede güçlük çekmiş, Batı merkezli mi yoksa Rusya yanlısı mı siyaset yürütme hususunda çelişki yaşamıştır. Ülkenin Batısı ve Doğusu arasında bölünmüş bir siyasi yapıda olması, Ukrayna'nın dış politikasını belirlemede hayati önem taşımaktadır. Ukrayna'nın doğusunda çoğunlukla Ruslar yaşamaktayken, ülkenin batısında etnik köken olarak Ukraynalılar yaşamaktadır. Ülkenin batı kesimi Batı yanlısı politika yürütülmesini desteklerken, ülkenin Doğu kesimi Rusya yanlısı politika oluşturulması ve takip edilmesi taraftarı olmuştur (Ahmadli ve Taşkiran, 2020: 126-127).

2004 yılına kadar Ukrayna, Rusya ve Batı arasında belirli bir ölçüde denge kurmaya çalışsa da 2004 Turuncu Devrim ile birlikte Batı yanlısı bir pozisyon almayı tercih ederek, Batı yönlü bir politika oluşturmayı öncelikli hedef haline getirmiştir. Ancak Turuncu Devrim akabinde ülkedeki istikrarı sürekli kılacak reformların hayata geçirilememesi ve AB'nin üyelik perspektifi sunmak yerine Ukrayna'yla ikili ilişkileri geliştirmeyi önermekle yetinmesi, ülkede 2013 sonrası patlak veren siyasi krizin olgunlaşmasında etkili olan unsurlar olmuştur (Uğur, 2016: 199). Söz konusu unsurlar ülke içi siyasi dengelerin değişmesini beraberinde getirmiş ve neticede Turuncu Devrim ile yüzünü Batı'ya çeviren Ukrayna, 2010'da yapılan seçimlerde Rusya yanlısı olan Viktor Yanukoviç'in devlet başkanı olarak seçilmesiyle yeniden Rusya ve AB arasında ikilemde kalacağı bir siyasi durumun içine düşmüştür (Kuzio, 2012: 407). Bu karmaşık siyasi tablo içerisinde bir seçim yapma sürecine giren Ukrayna, Yanukoviç'in etkisiyle Rusya ile ilişkileri düzeltmeye yönelmiştir.

Rusya ile yakın ilişkilerin yeniden tesis edilmesi taraftarı olan Yanukoviç'in 2013 yılında AB ile imzalanması beklenen Ortaklık ve Serbest Ticaret Anlaşmasını 10 gün kala imzalamaktan vazgeçerek askıya alması Ukrayna Krizi'nin başlamasının temel nedeni olarak görülmektedir (Özdal vd., 2014: 3). Yanukoviç AB ile Ortaklık Anlaşması imzalamamak için Rusya'dan Avrasya Ekonomik Birliği'ne üyelik sözü ve ekonomik yardımları içeren birtakım teşvikler almıştır. Fakat Yanukoviç liderliğindeki Ukrayna'da Rusya yanlısı bir dış politika izlenerek, AB Ortaklık ve Serbest Ticaret Anlaşması sürecinin sekteye uğraması, Yanukoviç için baş edilmesi güç sorunları beraberinde getirmiştir (Kalkan ve Kılıç, 2019: 200). Anlaşmanın Ukrayna devletince imzalanmayacağına açıklanmasının ardından Kasım 2013'te Batı yanlısı halk tarafından Kiev şehrinde protestolar başlamıştır. Yanukoviç ile Putin arasında 15 milyar dolar tutarında ekonomik yardım ve doğal gaz fiyatında indirimle gidilmesini içeren anlaşma imzalanması Batı yanlısı kesimi rahatsız ederek, ülkede tansiyonun giderek yükselmesine sebep olmuştur. Başlangıçta sadece AB ile anlaşmanın

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

imzalanmaması dolayısıyla başlayan protestolar, yükselen tansiyon ortamında yolsuzluk ve insan hakları ihlallerini de konu edinen bir hal almış ve giderek daha da büyümüştür (Ahmadli ve Taşkiran, 2020: 128).

Protestoların şiddetlenmesi ve bu bağlamda can kayıplarının artması, 22 Şubat 2014'te Yanukoviç'in Rusya'ya kaçarak ülkeyi terk etmesine sebep olmuştur (Korovkin ve Makarin, 2021: 8). Bunun üzerine Yanukoviç, Ukrayna Parlamentosu tarafından görevinden azledilmiştir. Yanukoviç'in görevden alınması ve akabinde Batı yanlısı yeni bir hükümetin kurulması, protestolarla yükselen tansiyonu düşürmüş ve ülke yeni bir döneme girmiştir (Uğur, 2016: 200). Yeni kurulan hükümet Rusya aleyhine kabul edilebilecek kararlar (Ukrayna'nın 13 bölgesinde Rusçaya bölgesel dil hakkı tanıyan yasayı iptal etmek vb.) almakla Rusya ile ilişki kurmayacağını ve Batı yanlısı bir perspektifte ilerleyeceğini göstermiştir (Giulan, 2016: 46). Bunun üzerine Doğu Ukrayna'da Rusya yanlısı ve hükümet aleyhine protestolar başlamış ve söz konusu iktidar karşıtı halk hareketi, Ukrayna'daki siyasi ve ekonomik istikrarı tamamen altüst etmiştir. Bu yaşanan gelişmeler neticesinde, Rusya durumu lehine çevirmek amacıyla Kırım üzerinde politikalar üretmeye başlamıştır. Rusya'nın Kırım'a gerçekleştirdiği askeri müdahale Ukrayna krizini tırmanışa geçirmiştir (Semercioğlu, 2016: 190).

Rusya tarafından Kırım'ın ilhak edilmesi ve Ukrayna'nın doğu kesiminde yaşayan Rus kökenli halkın Rusya'nın kışkırtmasıyla başlatmış oldukları ayrılıkçı hareketler, krizi uluslararasılaştırmıştır. Kırım'ın Rusya tarafından ilhakının, Ukrayna'nın Batı yönlü politika izleme isteğine bir cevap niteliği taşıdığını söylemek mümkündür (Ahmadli ve Taşkiran, 2020: 128). Kırım'ın ilhakı, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Avrupa'nın istikrarlı ve güvenli bir yer olduğu ve Rusya'nın bir düşmandan ziyade müttefik olarak görülebileceği düşüncesine büyük zarar vermiştir (Larrabee vd., 2015:1). Şubat 2014'te Kırım Parlamentosunun işgal edilmesi sonrasında kurulan yeni Rusya yanlısı özerk hükümet, bağımsızlık sorununun tartışılacağı bir referandum düzenleneceğini açıklamıştır (Polochaninov, 2021: 38). 16 Mart 2014'te düzenlenen ve katılımın % 83 olduğu referanduma katılım sağlayanların % 97'si Rusya'ya bağlanma doğrultusunda fikir beyan etmiştir. Uluslararası alanda geçerli kabul edilmeyen bu referandum akabinde, Kırım tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiş, 18 Mart'ta ise Vladimir Putin tarafından Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasını öngören yasal düzenleme yapılmıştır (Taşdemir, 2015: 52).

Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasının hemen ardından Ukrayna'nın Donetsk ve Luhansk eyaletlerinde (Donbas bölgesi) Rus yanlısı protestolar başlamış ve çok geçmeden bu eyaletler Ukrayna'dan bağımsızlık ilan ederek, "Donetsk Halk Cumhuriyeti" (7 Nisan 2014) ile "Luhansk Halk Cumhuriyeti"ni (27 Nisan 2014) kurmuşlardır (Korovkin ve Makarin, 2021: 8). Mayıs 2014'te Donetsk ve Luhansk'ta bağımsızlık için gerçekleştirilen referandumun ardından bu iki bölgenin Rusya'ya dâhil olması için adım atılmıştır. Ancak Rusya söz konusu bölgelerin kendi bünyesine dâhil edilmesi girişimini kabul etmemiş, bunun yerine bölgede desteklediği güçleri, Ukrayna'nın NATO'ya girmesini engellemek için kullanmayı tercih etmiştir. 2015 yılının Şubat ayına kadar Ukrayna güçleri ile ayrılıkçılar arasında çatışmalar yaşanmaya devam etmiş, Ukrayna özellikle 2015'in başında büyük bir yenilgi yaşamıştır. Böyle bir ortamda, Fransa ve Almanya, taraflar arasında anlaşma yapılması için arabuluculuk faaliyetine girişmiştir. İki Avrupa devletinin arabuluculuk girişimiyle, Şubat 2015'te, Belarus'un başkenti Minsk'te Ukrayna, Rusya ve ayrılıkçı liderler arasında Minsk Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmada ateşkesin sağlanması için tüm ağır silahların geri çekilmesi kararı

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

alınmıştır (VOA Türkçe, 2022). Ancak bu anlaşma her iki tarafça da sıklıkla ihlal edilmiştir. Tüm bu yaşananlar göz önüne alındığında Ukrayna krizinin, hem Rusya hem de Ukrayna ile bağlantılı bir dizi içsel ve dışsal jeopolitik faktörün doruk noktası olduğunu söylemek mümkündür.

Ukrayna Kırım'ın ilhakından bu yana Batı yanlısı pozisyonundan vazgeçmemiştir. Rusya ise Ukrayna'nın Minsk Anlaşması'nı ihlal ettiğini öne sürerek Ukrayna'nın doğusundaki ayrılıkçı hareketleri desteklemeyi sürdürmüştür. Rusya'nın Ukrayna sınırına yaklaşık 180 bin asker yığılması ve NATO'nun Ukrayna krizi nedeniyle bölgeye asker ve silah sevkiyatını yoğunlaştırması gerilimin tırmanmasına yol açmıştır. Krizin çözümüne yönelik gerçekleştirilen diplomatik çabalarda da somut bir ilerleme sağlanamamış, son günlerde ülkenin doğusundaki çatışmaların tekrardan yükselişe geçmesi de krizi giderek derinleştirmiştir. Putin 21 Şubat 2022'de Ukrayna'nın iki ayrılıkçı bölgesi olan Donetsk ve Luhansk'ın bağımsızlığını tanıdığını açıklamıştır (Euronews, 2022). Rusya'nın ayrılıkçı bölgelerin bağımsızlığını tanınması ve taraflar arasında karşılıklı devam eden askeri yığınağın varlığı gibi çıktılar pek çok gözlemci tarafından Rusya ve Ukrayna arasında silahlı çatışmanın yaşanmayacağı ve Rusya'nın askeri operasyonları durduracağına dair yanlış yorumlanmıştır (Topsakal ve Zengin, 2022).

Putin, 22 Şubat 2022'de sabahın erken saatlerinde yaptığı ulusa sesleniş konuşmasında 2015'te imzalanan Minsk Anlaşması'nın artık geçersiz olduğunu söyleyerek, Donbas bölgesine askeri operasyon başlattığını duyurmuştur (BBC News, 2022). Yaptığı konuşmada bunun bir işgal olmadığını belirtmiş, Ukrayna'ya yönelik başlatılan operasyonun "özel askeri operasyon" olduğunu dile getirmiştir. Putin, askeri operasyonun amacının Ukrayna'yı silahsızlandırmak ve Neo-nazilerden temizlemek olduğu iddiasındadır. Putin'in ulusa sesleniş konuşmasının akabinde açıkladığı Ukrayna ile normalleşme şartları ise şu şekildedir: "Ukrayna Kırım'ın yasa dışı ilhakını tanıyacak, NATO'ya katılmayacağına dair garanti verecek, silahsızlandırılacak ve Donbas bölgesindeki soruna somut bir çözüm bulunacak". Bahse konu şartların Donbas bölgesinin ötesine geçtiği açık bir şekilde görülmekte ve Donbas'ın yalnızca bir başlangıç olduğu bu şartlardan net olarak anlaşılmaktadır (Güler, 2022). Putin, Ukrayna'nın Rusya'nın parçası olduğuna inanmakta ve iki ülkeyi tek bir halk olarak görmektedir.

Ukrayna'ya Rusya tarafından yapılan saldırı ve Ukrayna'nın topyekün işgali "II. Dünya Savaşı'ndan beri Avrupa'da yaşanan en büyük kara savaşı" olarak nitelendirilmektedir. Kısa vadede masada olan husus, Ukrayna'nın toprak bütünlüğü ve egemenliği iken, orta vadede sahada uluslararası sistemin ve güç rekabetinin geleceği vardır (Duran, 2022). Savaşın uzaması durumunda Rusya'nın savaş tazminatı ihtimaline, daha ağır ekonomik yaptırımlara ve savaş suçları işlediği suçlamasına uzanan bir dizi sıkıntıyla yüzleşeceğini söylemek mümkündür. Aynı zamanda hâlihazırda ağır finansal yaptırımlar ve Ukrayna hükümetine askeri malzeme göndermek ile yetinen Batı Bloğu (ABD ve AB) savaş uzadıkça enerji gibi farklı alanlarda da Rusya'ya karşı yaptırım kararları alma noktasında cesaretlenebilir (Duran, 2022).

Rusya, saldırıların başlamasından hemen sonra dünyanın en fazla yaptırıma (toplam 7 bin 116) uğrayan ülkesi haline gelmiştir. Castellum.ai adlı sitenin verilerine göre, Ukrayna'ya gerçekleştirdiği saldırı öncesinde Rusya, 2 bin 754 yaptırıma maruz kalıyorken, saldırıların hemen ardından gelen ek 4 bin 362 yaptırımla zirveye oturmuştur. Rusya'ya en sert tepkiyi veren ülke 801 yaptırımla İngiltere olmuş, onu 774 yaptırımla İsveç, 705 yaptırımla AB, 696 yaptırımla Fransa ve 526 yaptırımla Kanada izlemiştir. ABD'nin ise şimdiye kadar Rusya'ya 293 yaptırım uyguladığı

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

bildirilmiştir (Castellum.AI, 2022). Devam etmekte olan savaşta Rusya'nın NATO'yu sürecin dışında tutmak için nükleer silahlar olmak üzere tüm kartları ortaya koyduğu ve NATO'nun da hâlihazırda Ukrayna'ya askeri yardım sürdürmeye çalıştığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye'nin NATO üyesi olmasına rağmen tarafsız kalma çabasında olduğu da dikkat çekmektedir.

4. Rusya'nın Ukrayna'yı İşgalinin AB Entegrasyonu Açısından Taşıdığı Fırsat ve Tehditler

Ukrayna'nın AB açısından önemini, daha çok Ukrayna'nın jeopolitik konumu, enerji kaynaklarına erişimi ve beşinci AB genişlemesiyle birlikte oluşan komşuluk ilişkileri üzerinden değerlendirmek mümkündür. Ukrayna, beşinci AB genişlemesinin akabinde Birliğe katılan Doğu Avrupa ülkelerinin güvenliği noktasında AB tarafından oldukça önemli görülmüştür. Birlik bünyesine alınan Doğu Avrupa ülkeleri içerisinde Avrupa'nın normatif değerlerini sağlamlaştırma amacıyla olan AB için sınır komşusu olan Ukrayna'da Rusya etkisinin artması, AB entegrasyonu açısından bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. AB'nin Ukrayna politikası, üyelik perspektifinden ziyade komşuluk politikası çerçevesinde AB'nin hâlihazırdaki sınırlarını korumaya yönelik olmuştur. AB için Batı yanlısı bir anlayışla yönetilen Ukrayna ile komşuluk ilişkilerine sahip olmak gerek sınır güvenliğini sağlamak gerekse Ukrayna üzerinden doğalgaz ihtiyacını karşıladığı Rusya ile karşı karşıya kalmak anlamına gelmektedir (Kalkan ve Kılıç, 2019: 198).

2014 yılında patlak veren Ukrayna Krizi, SSCB'nin çöküşünden bu yana, Avrupa güvenliğini doğrudan tehdit eden en önemli gelişmeyi oluşturmaktadır. Krizi sonrası AB'nin Rusya'ya yönelik izlediği dış politika, caydırıcılık ve işbirliği olmak üzere iki farklı temelden hareketle belirlenmiştir (Vitkus, 2015: 14-17). AB'nin, Rusya'nın Kriz sürecinde yürüttüğü eylemlerini engelleyebilme noktasında ilk olarak caydırıcılık kartını kullanması gerekmiştir. Avrupa güvenliğine ilişkin norm ve kurumların aşındığı söz konusu süreçte, Birliğin kıtada yeniden istikrar yaratabilmesi için ekonomik caydırıcılık seçeneğini ön plana çıkarmaktan başka çaresi kalmamıştır. Ancak AB'nin, kriz sürecindeki eylemleri dolayısıyla Rusya'yı dışlayacak bir politika yürütmesinin bölgesel çatışmaları giderek tırmandıracağına inanması, işbirliği süreçlerine de gereklilik duyulduğunu ortaya koymuştur. AB'nin Rusya'ya karşı ön plana çıkardığı ekonomik caydırıcılığın yanında, diplomasi kartını da etkinleştirilmesi, kriz sonrası iki nükleer güç arasında (ABD-Rusya) yeni bir soğuk savaşın patlak vereceği endişesinden kaynaklanmıştır (Chivvis, 2015, s. 41).

Aynı zamanda Avrupa'nın, Ukrayna Krizi'ne rağmen Rusya'yı Soğuk Savaş'ın bitişiyle beraber bir düşman, tehdit olarak görmekten vazgeçtiğini söylemek mümkündür. Avrupalı liderler zaman zaman Rusya'yı Avrupa istikrar ve güvenliğinin bir partneri olarak gördüklerine dair söylemlerde bulunmaktadırlar. Ancak Ukrayna Krizi'nin bir önceki başlıkta anlatılan gelişmeler doğrultusunda 2022 Rusya- Ukrayna Savaşı'na dönüşmesi sonrasında Avrupa güvenliği tartışmasının tüm ekosisteminin değiştiğini söylemek mümkündür. Bu savaş ile birlikte Avrupa'nın tüm kıtayı kapsayan bir güvenlik anlayışının ortadan kalkacağı, bunun yerine Avrupa'da artık AB, Batı ve NATO üçgeninde bir güvenlik mimarisi oluşacağı söylenebilir. Diğer bir ifadeyle artık Rusya, Batı Bloğu ve özelde ise AB için Avrupa güvenliğini tehdit eden bir konuma yerleşmiştir.

Rusya'nın yeniden bir tehdit olarak algılanmaya başlaması ile birlikte AB ülkeleri ve diğer Batılı güçler, saldırgan bir güç olarak addettikleri Rusya'ya olan enerji bağımlıklarını azaltmanın bir stratejik zorunluluk olduğunu net bir biçimde anlamışlardır. Çoğu Birlik üyesi ülkenin daha evvel mesafeli durduğu "Enerji Geçişi", işgal ile birlikte Rusya doğalgazına bağımlılığı azaltacak

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

planlamalar üzerinden bir dönüşüm yaratmayı vadetmektedir. Avrupa'nın güvenliği ve AB entegrasyonunun istikrarı noktasında tehdit olarak görülmeye başlanan Rusya'nın savaşma kabiliyetini finanse etmemek için Avrupalı ülkelerin yeşil enerjiye geçişinin Ukrayna işgali ile ivme kazanacağı da düşünülmektedir.

Bilindiği üzere, AB entegrasyonunun askeri boyutu, konvansiyonel askeri faaliyetlerin dışında kalmaktadır. "Acil Müdahale Gücü" olarak bilinen AB içerisindeki askeri iş birliği, yalnızca barış gücü faaliyetleri ile sınırlıdır. AB'nin silahlı bir saldırı ile karşı karşıya kalan bölgelere kurumsal olarak yardım yapabilecek askeri altyapısı yoktur. Birliğin, sınır güvenliği tehlikeye girdiğinde dahi en fazla yapabilecek olduğu, NATO şemsiyesi altında belirli ölçüde muharip askeri birlik sevkiyatıdır (Ülger, 2021). Ancak Birlik hâlihazırda ilk kez savaşta olan bir ülke için silah satın alıp, tedarik etmektedir. Ukrayna'nın Rusya tarafından işgali ile birlikte AB entegrasyonunun geleceği ve dolayısıyla Avrupa'nın istikrarı açısından güç siyaseti dünyasında, Birliğin ve Birlik üyesi Doğu Avrupa ülkelerinin kendini savunma kapasitesine ihtiyacı olduğu algısı giderek güçlenmeye başlamış ve buna Birliğin askeri yollar da dâhil çeşitli açılardan gelişmesi gerektiği düşüncesi de eklenmiştir.

Ukrayna işgali ile Avrupalıların, yaklaşık otuz yıldır süren barış ile birlikte savaşın artık bir Avrupa gündemi olmaktan çıktığına dair uzun süredir devam eden inançlarını tekrardan değerlendirme hususundaki baskıların da artacağını söylemek mümkündür. Bu durum muhtemelen, AB'nin son zamanlarda savunma kabiliyetini geliştirmeye ilişkin adım ve girişimlerini (Avrupa Savunma Fonu vb.) giderek daha cezbedici hale getirecektir. İşgal sonrası AB entegrasyonu açısından önem taşıyan başka bir gelişme ise, Putin ile yakın ilişki içinde olan AB bünyesindeki aşırı sağcı siyasi partilere (örneğin Fransa'da Ulusal Birlik, İtalya'da Lig Partisi, Almanya'da AfD Partisi, Hollanda'da Demokrasi Forumu Partisi vb.) yönelik eleştirilerin artmış olmasıdır (Seçkin, 2022). AB entegrasyon düşüncesine zarar vermeyi temel alan aşırı sağ partilerin işgal ile birlikte eleştiri konusu olması, AB entegrasyonunu güçlendirecek ve AB ile entegre olmanın önemini anlaşılmasını da beraberinde getirecektir. Aynı zamanda, son dönemde AB'nin aykırı üyeleri olarak nitelendirilen ve AB karşıtlığının yükselişe geçtiği ülkeler olan Polonya ve Macaristan'ın, özellikle işgal sonrası yeniden Birliğin önemli bir parçası rolüne büründüğü de dikkat çekmektedir (Adler, 2022).

Diğer yandan, AB'nin işgalden hemen sonra ilk yaptırım paketi konusunda hızlı bir biçimde mutabakata varması, Birliğin Ukrayna işgalinin entegrasyon üzerinde yaratacağı gelişmelerden doğru sonuçlar çıkardığını göstermektedir. AB, Rusya'ya yaklaşımında uzun süreden beri var olan ayrışmaların üstesinden gelerek karar verme süreçlerini ona göre işletmektedir. AB'nin Ukrayna işgalinden çıkaracağı en önemli ders ise barış harcamaları döneminin kesin bir biçimde sona ermiş olduğudur. Ukrayna'nın Birlik açısından entegrasyon ve güvenlik bağlamında önemi düşünüldüğünde, Rusya'ya yaptırım uygulamasını sürdürmek ve Ukrayna'ya destek vererek insani krizle başa çıkmak, AB bünyesinde yer alan ülkelerde ciddi bir seferberlik gerektirmektedir. Uzun vadede, AB bünyesinde önemli bir savunma ve güvenlik politikasının oluşturulması, asimetrik bağımlılıkların en aza indirilmesi ve NATO eliyle caydırıcılığın güçlendirilmesi için ciddi bir yatırıma ihtiyaç duyulacağı açıktır.

Rusya'nın Ukrayna işgaline ilişkin olarak AB entegrasyonu açısından not edilmesi gereken bir diğer husus da Ukrayna üzerinden bir AB genişlemesi yaşanacaksa bunun yalnızca Batı Ukrayna ile sınırlı olacağıdır. İşgalden bu yana yaşanan gelişmeler karşısında, Ukrayna'nın artık tamamının

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

AB'ye üyeliğinin söz konusu olmadığını söylemek mümkündür. Savaşa ilişkin senaryolara bakıldığında, Ukrayna'nın egemenlik haklarını tamamen yitirmesi, 3 ya da iki parçalı yapıya bölünmesi ya da Donbas bölgesinin özerkliğine ilişkin değişiklikler yapması ve Kırım ilhakını tanınması karşılığında Rusya güdümünde olan bir ülkeye dönüşmesi ihtimalleri ön plana çıkmaktadır. Her üç senaryo durumunda da AB entegrasyonunu bekleyen süreç pek de kolay olmayacaktır. En iyi senaryoda dahi AB entegrasyonu Rusya tehdidinin varlığıyla bir dönüşüm süreci içine girecek ve bu tehdidin gereklerine göre varlığını sürdürmeye ve güçlendirmeye çalışacaktır.

5. SONUÇ

Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin AB entegrasyonu açısından muhtemel sonuçlarını şu hususlar çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Burada esas mesele savaşın nasıl sonuçlanacağına ilişkin olsa da Ukrayna'nın tam bağımsız olamadığı bütün senaryolarda AB entegrasyonunun özellikle güvenlik ve istikrar bağlamında tehdit altında olacağı söylenebilir. Ancak bu, AB entegrasyon sürecinin söz konusu işgalle birlikte yalnızca tehditlerle kuşatılacağı anlamını da taşımamaktadır. Nitekim Ukrayna için felaket olan birçok husus AB için zaman içinde fırsata dönüşebilir. AB entegrasyonu genişleme dalgalarının durup, elde olanı güçlendirmeye odaklanan çok boyutlu bir yapıya evrilebilir. Aynı zamanda entegrasyon, güvenlik ihtiyacının arttığı, korumacı paradigmanın güçlendiği ama demokrasinin de buna eşlik ettiği bir sürece girebilir.

İşgalle birlikte AB entegrasyon düşüncesinin güçlü bir ötekisi haline gelen Rusya, Birlik bünyesinde yer alan AB karşıtlığının ve aşırı sağ partilerin yükselişe geçtiği ülkelerin Birliğe daha çok entegre olması noktasında bir itici güç olabilir. Bu durum da entegrasyonun sınırları koruyup güçlenme fikrini destekler bir şekilde entegrasyon sürecinin dönüşümünde bir katalizör görevi üstlenebilir. Diğer bir ifadeyle, SSCB tehdidinin Soğuk Savaş sürecinde Avrupalı devletleri kendi aralarında bir entegrasyon oluşturmaya zorlamış olmasına benzer şekilde, Rusya'nın AB üyesi ülkeleri, güvenlik odaklı daha fazla entegrasyonun mümkün olduğu ikinci bir aşamaya zorlaması muhtemel olarak görülmektedir.

Diğer yandan, Rusya'nın Ukrayna işgaliyle birlikte AB entegrasyon sürecinin güvenliği açısından önem teşkil eden bir savunma ve güvenlik politikasının oluşturulması ve NATO şemsiyesi altında caydırıcılığın güçlendirilmesi amacıyla kayda değer yatırımlar yapılmasının da önü açılabilir. Ayrıca Rusya doğalgazına bağımlılığı azaltacak planlamalar doğrultusunda kısa ve orta vadede alternatif ülkelerden enerji tedarik edilmesinin, uzun vadede ise Avrupalı ülkelerin yeşil enerjiye geçişinin mümkün olabileceğini de söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

- Adler, K. (2022). "Ukrayna'nın İşgali: AB Liderleri Putin'in Açtığı Savaş Karşısında Birleşiyor mu?" <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60678238>. (Erişim Tarihi: 22.03.2022).
- Ahmadli K. ve Taşiran, C. (2020). Ukrayna Krizi Bağlamında Avrupa Birliği Tarafından Rusya'ya Uygulanan Yatırımlar ve Etkileri. *Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(14), s. 125-138.
- BBC News (2022). "Rusya-Ukrayna Krizi Nasıl Savaşa Dönüştü, Bugüne Nasıl Gelindi?". <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60477870>. (Erişim Tarihi: 16.03.2022).
- Castellum.AI (2022). Russia Sanctions Dashboard. <https://www.castellum.ai/russia-sanctions-dashboard>. (Erişim Tarihi: 21.03.2022).

- ... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)
- Chivvis, C. (2015). "Deterrence in the New European Security Context". *içinde* (33-45), R. Alcaro (Ed.), West-Russia Relations in Light of the Ukraine Crisis. Roma: Edizioni Nuova Cultura.
- Dedeoğlu, B. (2003). "Avrupa Birliği'nin Bütünleşme Süreci II: Avrupa Birliği'nin Yakın Geçmiş". B. Dedeoğlu (der.), *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Duran, B. (2022). "Ukrayna Krizinde Zorlu Denklem". *Kriter Dergisi*, 6 (66), <https://kriterdergi.com/ukrayna-krizinde-zorlu-denklemler>. (Erişim Tarihi: 17.03.2022).
- Euronews (2022), "Rusya'nın Ukrayna'daki Ayrılıkçı Bölgeleri Tanması Ne Anlama Geliyor?", <https://tr.euronews.com/2022/02/21/rusya-n-n-ukrayna-daki-ayr-l-kc-bolgeleri-tan-mas-ne-anlama-geliyor>. (Erişim Tarihi: 15.03.2022).
- Fontaine, P. (2014). *AB nedir?*, Ankara: Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu.
- Gillingham, J. (1991). *Coal, Steel, and the Rebirth of Europe, 1945-55*. New York: Cambridge University Press.
- Giulan, R. (2016). *European Union-Russia Relations After the Annexation of Crimea, Confirmation of Neorealism?*. Aalborg Üniversitesi, Danimarka.
- Güler, M.Ç. (2022). Rusya-Ukrayna Krizinin Savaşa Evrilen Süreci. *SETA Perspektif*, 331, s. 1-3.
- Kalkan, E. ve Kılıç, E. (2019). Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasında Yumuşak Güç Krizi: Ukrayna Örneği. *İmgelem*, 3(5), s. 193-206.
- Kappeler, A. (2014). *Ukraine and Russia: Legacies of the Imperial Past and Competing*
- Korovkin, V. ve Makarin, A. (2021). *Conflict and Inter-Group Trade: Evidence from the 2014 Russia-Ukraine Crisis*. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3397276>.
- Kuzio, T. 2012. *Ukraine's Relations with the West since the Orange Revolution*. *European Security*, 24(3), s. 395-413.
- Larrabee, S. F., Wilson, A. P. ve Gordon, J. (2015). *Ukrainian Crises and European Security: Implication for the United States and US Army*. Santa Monica: RAND Corporation.
- McBride, J. (2020). *How does the European Union Work?*. (Erişim Tarihi: 05.03.2022): <https://www.cfr.org/backgrounder/how-does-european-union-work>.
- McCormick, J. (2015). *Avrupa Birliği Siyaseti* (D. Özsel, Çev.). Ankara: Adres Yayınları.
- Memories. *Journal of Eurasian Studies*, 5(2), s. 107-115.
- Middelaar, L. V. (2014). *Avrupa: Bir Geçiş Süreci* (B. Çölgeçen, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mor, H. (2010). *Avrupa (Birliği) Bütünleşme Süreci ve Sorunları*. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(2), s. 499-541.
- Özdal, H., Özertem, H. S., Has, K. ve Yegin, M. (2014). *Ukrayna Siyasi Krizinde Rusya ve Batı'nın Tutumu*. *USAK Analiz*, 28, s. 1-23.
- Özdemir, H. (2015). *Avrupa Mantığı: Avrupa Bütünleşmesinin Teori ve Dinamikleri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Polochaninov, D. (2021). *The Influence of the Russian-Ukrainian Crisis of 2014 on the Relations Between the European Union and Ukraine* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Webster Üniversitesi, Missouri.

- ... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)
- Seçkin, B. (2022). “Avrupa’nın Aşırı Sağcı Siyasetçileri Rusya Paradoksu Yaşıyor”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupanin-asiri-sagci-siyasetcileri-rusya-paradoksu-yasiyor/2534380>. (Erişim Tarihi: 22.03.2022).
- Semercioğlu, H. (2016). Ukrayna Krizi Bağlamında AB-Rusya İlişkilerinin Ekonomi Politikası. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), s. 188-202.
- Şahin, M. (2000). Avrupa Birliği’nin Self-Determinasyon Politikası. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Taşdemir, F. ve Özer A. (2015). Uluslararası Hukuk Açısından Kırım Sorunu: Kosova’nın Rövanşı Mı?. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1), s. 43-61.
- Topsakal, İ. ve Zengin A.K. (2022). “Ukrayna-Rusya Hattında Askeri Tırmanmadan Savaşa”, *Kriter Dergisi*, 6 (66), <https://kriterdergi.com/ukrayna-rusya-hattinda-askeri-tirmanmadan-savasa>. (Erişim Tarihi: 16.03.2022).
- Uğur, Ö. (2016). “Ukrayna Krizi Çerçevesinde Avrupa Birliği’nin Doğu Avrupa’daki İstikrara Etkisi”. *İçinde* (199-205). S. Sarı, A. Gencer ve İ. Sözen (der.), Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı Bildiriler.
- Ülger, İ. K. (2021). “AB Perspektifinden Ukrayna-Rusya İhtilafı”, *Kriter Dergisi*, 6 (57), <https://kriterdergi.com/dosya-karadenizin-jeopolitigi/ab-perspektifinden-ukrayna-rusya-ihtilafi>. (Erişim Tarihi: 22.03.2022).
- Vitkus, G. (2015). Towards Stronger Normative Power: The Nature of Shift in EU Foreign Policy in the Context of the Crisis in Ukraine. *European Integration Studies*, 9, s. 8-19.
- VOA Türkçe (2022). “8 Yıldır Süren Rusya-Ukrayna Gerginliği Nasıl Başladı?”. <https://www.amerikaninsesi.com/a/rusya-ile-ukrayna-arasindaki-gerilim-neden-tirmandi-6343152.html>. (Erişim Tarihi: 15.03.2022).

Çatışma Beyanı: Bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişki ve dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Etik Kurul Kararı: Bu araştırma, Etik Kurul Kararı gerektiren makaleler arasında yer almamaktadır.

Katkı Oranı: Makale tek yazara aittir.